

- IX. 4942 - 344 / 1936-37 - 1937. vi. 16 - neqyes - eqshangir;
X. 5288 - 254 / 1937-38 - 1938. ii. 1. - k'el'el' - r'el'el';
5381 - 347 / " " - " vi. 21. - k'el'el'el' - r'el'el'.

Keqye, byildy m. 1903. viii. 18. - iyr.

Analani ahis: 1305 / 1937-38.

Rep: 1938. vi. 23.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

1210 1937. / 1938. szám.

Érk: 19. évi 1937. júli 3. hó n.

Előirat: _____

drb. melléklet. Utóirat: _____

Próbatétel kiadatik:

Dr. Kovács Auror

" Bacsó Jenő
professzor materialk.

Debrecen 1937. június 7 - én.

kefogatón
lehet eaph.
Kovács

Kovács
e. i. deha. ker

kefogatón, Kéker
1937. VII / 8
Kovács

1210 / 1937 - 38

Dr. Kovács

OKOZATOSSÁGI ELMÉLET -
TEK A BÜNTETŐJOGI I -
RODALOMBAN .

Büntetőjogi értekezés.

I r t a :

E. Á. Á. Á.

A 2332

A büntetés jogalapja kétségkívül az a meggyőződés, hogy az egyén saját erejéből képes a tárgyi világban változásokat előidézni, hogy az egyén képes kiszámítani cselekvésének következményeit, mert az általa megindított okfolyamat szigorú törvényszerűség uralma alatt fejlődik tovább.

A kauzalitás, az ontologiai világ jelenségeinek létrehozója és folyamatainak irányítója, nem egységes fogalom: különféle funkcióinak megfelelően különböző módon határozható és határozandó meg.

A modern természettudomány ugyan csak egy értelemben használja, csak mint törvényszerűséget ismeri és fogadja el, de a filozófia, amely a fogalom meghatározására elsősorban hivatott, többféle okfogalmat különböztet.

A legújabb filozófusok közül Geiser: *Das Gesetz der Ursache*. München, 1933. című munkájában igyekszik a problémát megvilágítani és megoldani.

Geiser különbséget tesz a./ a létrehozó ok

lényege, b./ ennek fogalmi-logikai és ontológiai nélkülözhetetlensége és c./ működésének változatlán törvényszerűsége között.

Létrehozó ok alatt a filozófia azt az ontológiai tényezőt érti, amelynek működése következtében valamely anyagon változás lép föl. A-ból, B-lesz. Pl. a napsugár, a meleg hatása alatt a jég felolvad. Annak azonban, hogy éppen B és nem más keletkezik, A anyaga és formája is az oka; A és B együtt pedig egyenlő mértékben pillérei, hordozói a kauzális viszonynak, amely közöttük fennáll, meghatározó tényezői, okai ennek a specialis okviszonynak, mint relációnak. Ha már most az A és B közötti okviszonyt intelligens lény létesíti, úgy Aristoteles-sel okként kell megjelölni az intelligens létező célját, amelynek elérése végett az okviszonyt, illetve annak eredményét, B-t létrehozta. A fazekas pl. nem véletlentűnteszi az égetőkemencébe agyagkészítményeit, hanem abból a célból, hogy azok cseréppé szilárduljanak. Ebben a példában B-nek, mint

bizonyos formájú, égetett cserépedény keletkezésének az oka A, azaz az összes megelőző tényezők, az agyagból készültkég, az agyag megformálása éppen arra az alakra, a tűz bizonyos ideig tartó ráhatása az agyagedényre. Ezek között tehát ott szerepel az anyag, a forma, a létrehozó ok és a cél-ok, a causa finalis, amely azt eredményezte, hogy éppen B, valamely cserépedény és nem más dolog, pl. téglá keletkezett. A scholaszticus filozofia, Pláton nyomán, felveszi ötödik okként a causa exemplarist, mint a cél-ok egy specialis fajtáját: ez nem más, mint a dolgok teremtése előtt azoknak a végtelen isteni intellektusban történt elképzelése, mintegy ideális, bár létező alapterv, amely szerint azután a teremtés végbemegy.

Az öt tényező: anyag, alak, létrehozó tevékenység, causa finalis és causa exemplaris egyformán, egyenlő mértékben okai valamely dolog; változás létesülésének, ennek az öt tényezőnek az összeműködése szükséges ahhoz, hogy B, és éppen abban a formában létrejöjjön.

Ha azonban ezeket a tényezőket jobban szemügyre vesszük, megállapíthatjuk, hogy az anyag, a forma és a cél csupán determináliák a keletkező B állagában és tulajdonságaiban, de B tulajdonképpen keletkeztetője valamely tevékenység, mozgás működés, amely nélkül B sajátos alkatában a 3 említett tényező által csupán mint lehetőség determinálva volna, de soha tényleges létet nem ölthetne.

Ezért mondja tehát Geiser, hogy az öt tényező között a szűkebb értelemben vett létrehozó ok /tevékenység/ kiemelkedő szerepet játszik: "Nem az anyag, nem az alak, nem is a cél képesek egy asztalt ^{csak} létrehozni. Ezt végeredményben az asztalos tevékenysége eredményezi, tehát csak a létrehozó tevékenység." "Ehhez kapcsolódik, a létrehozó tevékenységhez az okozatosság egész problematikája, amely lehetővé teszi, hogy a többi tényezők hatásukat B keletkezésére és specialis meghatározottságára kifejthessék." "A létrehozó tevékenységnek különleges feladata és teljesítménye az, hogy egy bizonyos forma, vagy meghatározottság létezővé válik és ez-

által kilép a pusztá gondoltság és lehetőség állapotából." A teljes "filozófiai okfogalom"-hoz azonban mind az öt tényező hozzátartozik, ez az tényező együtt, ezek összeműködése és keletkeztető lényegmeghatározó ereje adja a "filozófiai okfogalmat" a Kausalbegriffet.

Ez az öt tényező a filozófiai okfogalom metafizikai vonatkozásának teljes tartalma, amelyet ezért metafizikai okfogalomnak is neveznek. Metafizikai, mert az egyik dologból származtatja a másikat, tehát elsősorban az ontologiai rend tagjainak keletkezésére, létrejöttük okára, nem pedig a közöttük fennálló okozati összefüggés törvényszerűségére és érvényesülési módjaira vonatkozik.

Ettől a metafizikai okfogalomtól élesen megkülönböztetendő az általános okozatossági törvény. /Kausalgesetz./

Az általános okozatossági törvény azt mondja ki, hogy minden létező, Istent kivéve, valamely rajta kívülálló okból létezik, létezésének

okát nem önmagában hordja, hanem valamely más létező eredményezi, okozza az ő létét.

Az ontologiai rendben minden keletkezésnek, változásnak, elmulásnak oka van, minden keletkezés és folyamat valamely azt keletkeztető, vagy megindító okra vezethető és vezetendő vissza.

Az általános okozatosság tehát az egész világfolyamatot uraló törvényszerűség, amely minden létezőre érvényes.

Az általános okozatossági törvény azonban a törvényszerűség érvényesülésének módjára nézve nem tartalmaz meghatározást. Az okozatossági törvényvégső beszűkítését az a tétel tartalmazza, amely szerint az okfolyamatok szigorú szükségyszerűség alapján mennek végbe, azonos feltételek minden esetben azonos eredményeket hoznak létre. Ha A, B, C, D, tényezőkből E eredmény állt elő, úgy az E eredménynek az A, B, C, D, tényezőkre történt következése szükségszerű: azaz az említett tényezők fennforgása minden alkalommal az E eredményt és szükségszerűen csak

ezt idézi elő. A világfolyamatban tehát a jelenségek nemcsak következnek egymásra és nem csupán ismétlődnek, hanem a következésben szükség-szerűség, az ismétlődesben törvényszerűség nyilvánul meg.

A kauzalitás problémája a büntetőjogban a Buri- Geiser féle vitával vonult be. Ennek a vitának kiindulópontja a testisértés tényálladé- kának magyarázata volt, és annak alkalmazhatósá- ga körül forgott bizonyos, szándékon tulérő e- redménnyel járó büncselekményekre. Ez a vita az okozatosság terére átcsapva három évtized alatt /1904./ egy alig áttekinthető irodalmat eredmé- nyezett. Az azóta eltelt újabb három évtized a- latt a kérdés irodalma még hatalmasabbra növeke- dett anélkül azonban, hogy a büntetőjog proble- matikájának ez a kétes értékű vívmánya megnyugtató és egyértelmű megoldást nyert volna.

A nagy elméleti harc és végeláthatatlan viták eredménye mindössze abban nyilvánult meg, hogy bizonyos teljesen ésszerűtlen és gyakorla-

tilag is használhatatlan teóriákat végérvényesen megdöntöttek és így ma már csak két nagy elméleti tábor áll egymással szemben: az egyik a filozófiai okfogalmat érvényesítő, feltételegyenlőségi; a másik az adequat okviszonyokat tekintve vevő adequat teoria. Ezek mellett egy harmadik irány van kialakulóban: a transcendentális okfogalmat értékesítő elmélet, és az a felfogás, hogy a büntetőjogtudományban nincs semmiféle okozatossági elméletre szükség.

A filozófiai okfogalmat érvényesítő elmélet megalapozója és legnagyobb hatású képviselője Buri volt: *Über Kausalität und deren Verantwortung* című munkájával. /1873. Leipzig./

Buri a következőkben szűkezi le az elmélet alapjait: "Okozati összefüggés alatt valamely jelenség keletkezésének folyamatát értjük. Ha valamely konkrét jelenség okozati összefüggését akarjuk megállapítani, úgy rendezett egymásutánban meg kell állapítanunk azokat az összes erőket, amelyek a jelenség létrejöttére valamilyen

hatással voltak. Ezeknek az erőknek az összessége, a jelenség okának tekintendő. De ugyanilyen alapon a jelenség okának tekinthetjük ezeket az erőket egyenként is, mert a jelenség léte annyira függ külön-külön minden egyes erő hatásától, hogy ha ezek közül csak egyet is elhagyunk, maga a jelenség is megszűnik." "Az okozati összefüggés földerítésének kérdése szigorúan elválasztandó a felelősség kérdésétől."

Ezzel a felfogásával Buri csupán alapját vetette meg és csak egyik lényeges alkotó elemét fejezte ki a filozófiai okfogalom alapján álló büntetőjogi okozatossági elméletnek.

Buri ugyanis kizárta a cselekmény okozatosságának vizsgálatából az értékelő bűnösségi szempontokat és az eredmény okozása szempontjából annak összes feltételeit, az azt előidéző összes erőket egyenlő értékűeknek minősítette: ez azonban a filozófiai okozatossági elméletnek csak az úgynevezett feltételegyenlőségi alakja.

Ma ugyanis a filozófiai okozatossági elmé-

let alatt a *conditio sine qua non* teóriát értik, amely a Buri féle feltételegyenlőségi elmélet továbbfejlesztése.

Eszerint valamely eredmény egyenlő értékű feltételei közül csak azok tekintendők az eredmény okának, amelyek nem hagyhatók el gondolatban /*nich wegzudenken sind*/ anélkül, hogy ezáltal maga az eredmény is, konkrét megjelenési formájában, el ne maradna.

E formula megalkotói azt hitték, hogy ezáltal csupán pregnánsabban és filozófiailag helyesebben fejezik ki Buri feltételegyenlőségi elméletét és a teória ellen irányuló támadásoknak élet veszik. Az egyesített feltételegyenlőségi és *conditio sine qua non* elmélet értelmében tehát valamely büntetőjogilag pönalizált eredmény megvalósulása esetén okozatosság szempontjából egyformán tekintetbe vehetők azok az összes tényezők, amelyek nem hagyhatók el a konkrét eredmény megváltozása nélkül. Az előidéző okok között a felelősség, bűnösség, vagy más

normatív kategória szempontjából különbséget tenni helytelen, ezeknek a szempontoknak alkalmazása csak az okozatossági összefüggés objektív megállapítása után következhetik.

Buri példája: A beront B lakásába, aki családjában ebédnél ül és rásüti pisztolyát B-re. Ennek következtében B azonnal meghal, a pisztoly golyó által összetört üveg szétrepülő szilánkjai kis fiát megvakítják, az ijedségtől B terhes felesége abortál, a jelenlevő szivbajos nagymama pedig szörnyet hal. Az elmélet szerint A cselekménye egyformán oka az összes cselekményeknek, ugyancsak oka az eredménynek az is, hogy az üveg éppen a golyó útjában állt, hogy a nagymama szivbajos volt, hogy A pisztolyt vásárolt, stb. stb. De az a kérdés, hogy B az előidézett és büntetőjogilag pönalizált eredmények közül melyikért és milyen mértékben vonandó büntetőjogi felelősségre, az okozati összefüggés megállapításával még koránt sincs eldöntve, mert a felelősség viselése az okozott eredményekért

a puszta okozásnak még nem következménye. Burinak ezt a filozófiai okfogalomból kifejlesztett elméletét úgy eredeti formájában, mint a *conditio sine qua non* alakban sok támadás érte. A támadások következményeképpen az elmélet több módosuláson ment keresztül.

Élénk ellenzésre talált Burinak az az eljárása, hogy szemmel láthatólag kétféle okfogalommal dolgozik. Buri ugyanis először a valamely jelenséget előidéző összes erőket jelöli meg okként, nyomban utána pedig hangsúlyozza, hogy oknak tekinthetők egyenként az összes erők is, amelyek az eredmény létrehozásában közreműködtek. Ebbe a kétségtelenül kifogásolható terminológiába kapaszkodott bele Birkmeyer, amikor teljes joggal hangsúlyozta, hogy vagy csak az összes tényezők együtt, vagy pedig külön az egyes tényezők nevezendők oknak, mert egy fogalomról két tartalmilag ellentétes megállapítást nem adhatunk.

Buri híveinek egyrésze belátta a helyzet

tarthatatlanságát és abban a hitben, hogy csupán lényegtelen, stiláris módosítást eszközölnek, a filozófiai okfogalomnak azt a formáját értékesítették, amely a modern természettudomány vizsgálódásainak alapja: a létrehozó okfogalmat, ugyszintén az erőtenyező fogalmát is eljették és annak érvényesülési módját, a törvénszerű okozati összefüggést hasznosították a büntetőjogban a *conditio sine qua non* alak erőteljes kihangsúlyozása mellett. Így pl. Hertz már csak tényezőkről beszél, amelyek az eredmény létrehozó okviszonyban egyformán nélkülözhetetlenek és a konkrét eredmény létrehozása szempontjából egyenértékűekként kezelendők. Hartmann ugyancsak olyan értelmű átformulázást ajánl, hogy a feltételek "okozati összefüggésben állanak az eredménnyel, annak beállása szempontjából egyformán nélkülözhetetlenek," mert ezáltal elkerüljük a szigorú értelemben vett filozófiai okra való utalást.

A módosított, helyesebben az eredetitől el-

térő , filozófiai okfogalmat értékesítő büntetőjogi kauzalitás teória általánosan elfogadott fogalmazásában így hangzik: okozatosnak tekintendő valamely eredmény feltételei között helyetfoglaló emberi magatartás akkor, ha az a feltételek közül el nem hagyható anélkül, hogy ezáltal a konkrét eredmény is meg ne változzék. Az eredményt előidéző kauzális okfolyamat minden tagja egyenlő értékű az eredmény beállása szempontjából.

Hibájául hozzák fel az elméletnek, hogy alapulvétele a praeterintencionalis bűncselekmények esetében. az egészséges jogérzetet mélyen sértő ítéletekhez vezet. Például: "A" ölési szándék nélkül, könnyen megsebesíti "B"-t, akinek, midőn az orvoshoz megy, a fejére esik egy tégl a és meghal. Ha "A" nem horzsolta volna le "B" arcáról a bőrt, akkor abban az időben B nem ment volna éppen ahhoz az orvoshoz vezető utcán, amelyben a tégl a leesett, és nem halt volna meg: A conditio sine qua non elmélet értelmében te-

hát, "A" halált okozó súlyos testisértés bűntettében volna elmarasztalendő, mert cselekménye és az eredmény között az elmélet értelmében az okozatossági viszony fennáll és azt beszűkíteni bűnösségi szempontok segítségével nem lehet, mert erre a törvény nem nyújt lehetőséget.

Liszt kitartva a pozitív jog rendelkezései és az elmélet mellett, ilyen esetekben is büntendőnek tartja a szándékon túlerő eredményért a tettest, bár ezt maga is az ép jogérzetet mélyen sértő eljárásnak tartja. A törvényt ugyan feltétlenül megváltoztatandónak mondja olyan értelemben, hogy ilyen esetekben ne legyen kénytelen a bíró a tettest súlyosabban büntetni, de amíg ez meg nem történik, nem lát rá módot, hogy ettől eltekintsen.

Az elmélet híveinek legnagyobb része azonban Liszttel szemben elismerte, hogy a praeterintencionális bűncselekmény helyes értékelésére az elmélet alkalmatlan és ezeknek a bűncselekményeknek megítélésénél egy másik teóriát, az

adekvát elméletet alkalmazta.

Ugyancsak ez az elmélet provokálta ki a német irodalomban oly híressé vált: "Unterbrechung des Kausalzusammenhanges" vitát. Voltak ugyanis, akik az eredmény által minősülő bűncselekmények megítélésénél, a kauzalitás megszakításának fikciójára támaszkodtak, hogy a feltétel-egyenlőségi elméletet fel ne kelljen adniok.

Ez a felfogás azokról az elméletekről, amelyekre a tettes tettének elkövetésekor nem számíthatott, azt állította, hogy azok csak a tettes cselekménye által megindított okfolyamatnak egy előre nem látható újabb esemény által történt megszakítása és ennek következtében szokatlan irányba való terelése következtében álltak elő. A tettes által megindított okfolyamat keresztezi, megszakítja, egy önállóan fellépő, helyesebben más emberi, vagy természeti erő által a tettesétől függetlenül megindított okfolyamat, az eredményt tehát nem a tettes okozatossága idézte elő, hanem a tettes okozatossá-

gát megsemmisítő és annak helyébe lépő újabb ok-folyamat és így az eredményért a tettes nem is vonható felelősségre.

Súlyos ellenérvet hoz fel Hartmann: Das Kausalproblem im Straf-recht /Breslau, 1900./ című munkájában az elmélet ellen. Felhozza például, hogy A és B, egymástól függetlenül mérget ad be C-nek, de mindegyik olyan mennyiségben, hogy az adagok külön-külön is C biztos halálát okozták volna. Vagy A és B szintén egymástól függetlenül megfűrészelnék egy fahidat, amelyen C-nek kocsijával keresztül kell haladnia, és mindegyik tevékenysége már magában is előidézte volna a hid leszakadását és C halálát. Ezekben a példákban most akár A, akár B tevékenységét elhagyhatjuk anélkül, hogy ezáltal az eredmény változnék, tehát az elmélet értelmében sem A, sem B nem oka az eredménynek. Ezt az álláspontot fogadták el a német bíróságok is és hasonló esetben nem hoztak marasztaló ítéletet. A nyilvánvalóan abszurd állásfoglalást Hartmann a kö-

vetkező meggondolással tette lehetetlenné: igaz ugyan, hogy az absztrakt jogi eredmény, a halál általában, akkor is beáll a példák esetében, ha akármelyik tettes cselekményét elhagyjuk, de az is kétségtelen, hogy a konkrét eredmény másként alakul, ha az egyik tényezőt elhagyjuk. Így pl. a halál másként áll be, gyorsabban áll be a kétszeres méreg hatása alatt, a hid másként szakad be, ha mindkét oldalon befürészelik stb. Hartmann tehát tiltakozott az ellen, hogy a kauzális folyamat tevékenységi oldalát konkretizálják, eredmény oldalát pedig jogi szempontból absztrahálják.

Karl Englisch azonban talált olyan példákat, amelyekre Hartmann meggondolása sem tud választ adni. Így pl. ha A kábitószerrerrel elaltatja, B tőle függetlenül megkötözi a már elkábitott vasuti őrt, hogy az a váltót ne tudja állítani és ennek következtében a keresztülhaladó vonat kisklik: a szerencsétlenség ugyanugy megy végbe, ha A cselekményét hagyjuk el, mint ha B cselek-

ményét hagyjuk el. Ugyanez az eset, ha a guillotinét kioldó gombot a hóhér helyett az utolsó pillanatban a közelben tartózkodó és a kivégzéshez beengedett apa nyomja meg, hogy ezáltal rossz utra tért gyermekét sajátkezüleg végezze ki. Az eredmény itt sem változik, akár a hóhér, akár az apa személyét hagyjuk el.

Felmerülhet itt a kérdés, hogy mi is hát tulajdonképpen az okozatossági elmélet? A feleletet abban találjuk meg, hogy nem más, mint egy a gyakorlatnak adott és az okozatosság kérdésében követendőként megjelölt szabály, amely a következőképen hangzik: ha egy emberi cselekmény valamely büntetőjogilag pönalizált eredmény létrehozásában résztvett tényezők között helyet foglal, az eredmény okozójának tekintendő, mert valamely eredmény összes feltételei az okozatosság szempontjából egyenértékűeknek veendőek. Az okozatosság azonban a cselekmény büntetőjogi értékelésének bizonyos tényálladékoknál csupán alapja, de nem mértéke. A cselekmény bűnösségének,

jogellenességének és büntethetőségének megállapítását csupán lehetővé teszi, de a felelősséget semennyiben sem befolyásolja a cselekmény kauzalitásának filozófiai értelemben történt megállapítása. A filozófiai okfogalom alapján álló büntetőjogi okozatossági teória tehát nem siet a bíró segítségére az értékelés kérdésében, de nem is befolyásolja azt és nem is teszi lehetetlenné merev, a jogélet következményeihez eléggé sohasem alkalmazható elvszerűtlen elméleti állásfoglalással a helyes jogi értékelést. Az okozatosság megállapításával még nem végez értékelő funkciót a bíró, csupán az értékelés szilárd, és minden indokolt esetben kimutatható alapját adja meg olyan tényálladékok megsértése esetén, amelyek az okozatosságot megkívánják a büntethetőséghez.

Ez a felfogás szemelláthatóan nem büntetőjogi okozatossági teória: nem büntetőjogi, mert tisztán filozófiai és nem teória, hanem egyszerű megállapítása annak, hogy a büntető-

jogban a filozófiai okfogalom alkalmazandó. A büntetőjog tudományának nem is az a hivatása ebben a kérdésben, hogy önálló teóriákat alkosson, hanem hogy állást foglaljon.

Helyes módszertani megfontolások is ezt a nézetet támogatják. A büntető jogtudomány rendszerében ugyanis csak olyan fogalmak foglalhatnak helyet, amelyek tapasztalati alapjuknak, a joganyag különös strukturájának megfelelően explicatív és normatív elemeket egyesítenek magukban. Ennek a követelménynek azonban egy helyes "büntetőjogi" okfogalom nem tud eleget tenni, mert az csak filozófiai lehet, azaz adott esetben egy kizárólag ontológiai vonatkozású, explicatív jellegű, normatív elemektől mentes fogalom.

Ennek a tisztán ontológiai vonatkozású fogalomnak tehát nem a büntetőjog rendszerében, annak logikai, normatív és explicatív vonatkozású fogalmai között a helye, de igenis ott a helye minden büntetőjogi rendszer mellett, mint

bizonyos fogalmainak nélkülözhetetlen, szilárd elvi és tudományos alapra helyezett érvényesülési feltétele. Hiszen a büntetőjogi tényállások nagy részének az elmélet és a gyakorlat által egyaránt megkövetelt alkalmazási feltétele az okozatosság az a követelmény, hogy a pönalizált eredménnyel egy emberi cselekmény okozati viszonyban álljon. Ezek folytán azonban a büntetőjogtudomány minden öntudatos képviselőjének hivatalból és kötelességszerűen állást kell foglalnia az okozatosság kérdésében, mert az ugyan nem homogén tagja, de egyik alappillére a büntetőjog rendszerének.

Ennek a filozófiai alapon álló büntetőjogi okozatossági elméletnek gyakorlati alkalmazása végtelen egyszerű és bíróságaink, különösen a kevésbé bonyolult esetekben mindig ezen az alapon ítélték.

A tényállás pontos felderítésével a legtöbb esetben kiépül egyúttal az okozati összefüggésnek az a része, amelynek alapján a bíróság az

okozatosságot akár a mindennapi tapasztalat, akár szakértőinek tudományos tapasztalata segítségével megállapíthatja. Ez a helyzet, ha A, a vonat elé löki, megsebesíti, fogva tartja, megmérgezi stb. B-t. De ugyancsak ez a helyzet okozati felfogás alapján akkor is, ha A és B egymásról nem tudva, egyidejűleg külön-külön is halálos mérget adnak be C-nek. Hiszen a halál és mindkettejük tevékenysége között az okozatossági viszony kétségtelenül fennáll és itt a józan meggondolás a helyes értelemben alkalmazott filozófiai okfogalom alapján másként nem is lehet itélni.

Ezzel szemben a *conditio sine qua non* elmélet alapján, következetesen nem hozható halálos ítélet /az előbb említett esetekben/ és ennek a nyilvánvaló képtelenségnek elkerülésére az elmélettől idegen és elvszerűtlen toldalékokat kell alkalmazni, azaz az elméletet komplikált és elvi alap híján való "gyakorlati alkalmazási szabállyá" süllyeszteni, amely bár segíteni

hivatott a gyakorlatnak, de a valóságban megnehezíti azt.

Karl Engisch felismerve azt, hogy a *conditio sine qua non* teória nem fedti teljesen a filozófiai okfogalmat és megkísérelte azt a filozófiai okfogalomra visszavezetni. Engisch teóriája egy fantológiában áll, mert a *conditio sine qua non* választ éppen célkitűzésénél fogva nem adhatta. Engisch filozófiai alapon álló büntetőjogi okozatossági elmélete a következőképpen hangzik: /Die Kausalität als Merkmal der Strafrechtlichen Tatsbestände. Tübingen, 1931./

"Ein Verhalten-wird denken zu - nächst nur an ein positives Tun - erweist sich dannals ursächlich für einen nach einem bestimmten strafgesetzlichen Tatsbestand abgegrenzten konkreten Erfolg, wenn sich an jenes Verhalten als zeitlich nachfolgend Veränderungen in der Aussenwelt angeschlossen haben die mit dem Verhalten und untereinander an ihrer Aufeinanderfolge /natur/- gesetz mässig verbunden Waren und die aus-

gemündet sind in irgendeinen Bestandteil des konkreten Sachverhalts, der dem Strafgesetze gemäss als Erfolg abgegrenzt ist." Ez a meghatározás leegyszerűsített formájában így hangzana: egy emberi cselekmény akkor okozza egy büntetőjogi tényálladék megvalósulását, amikor azt okozza. Így a teória csak egy tautológiában áll.

Az okozatossági elmélet másik nagy, az eddig tárgyalt felfogásokkal szembenálló csoportja az u.n. adekvát elméletek rendszere.

Az ide tartozó írók kiindulási alapul a *conditio sine qua non* elméletet veszik és arra egy speciális büntetőjogi okozatossági teóriát építenek fel.

Az elmélet alapja az a megfontolás, hogy a büntetőjog számára nem szükséges és nem is célszerű minden, a *conditio sine qua non* elmélet szempontjából okozatosnak tekintendő emberi cselekményt okozatosnak tekinteni, mert jogában és módjában áll valamely emberi cselekmény oko-

zatosságát a filozófia által megkövetelt kritériumon kívül egyéb feltételekhez is kötni.

Ennek értelmében az adekvát elméletek a pusztá okozatosságon kívül a büntetőjogilag értékelhető okozatosság fennforgásához még azt is megkívánják, hogy az illető emberi cselekmény a büntetőjogilag pönalizált eredménnyel adekvát, kauzális összefüggésben álljon, azaz, hogy az illető emberi cselekmény általában, generaliter, objektív szempontból nézve alkalmas legyen a konkrét eredmény előidézésére.

Közelebbről: a cselekmény okozatossága adekvat /tipikus, normális, kiszámítható stb./ akkor, ha az "allgemein geeignet ist, eine Tendenz besitzt, einen Erfolg solcher Anthervorzubringen" /Kries/. Így pl. a testisértés, sebesítés általában alkalmas arra, hogy elvérzésnek, vérmezésnek, benuulásnak stb. okává váljon és ezáltal és ezáltal könnyű testisértésből súlyos testisértéssé, esetleg halált okozó súlyos testisértéssé minősüljön: a kauzális viszonynak i-

lyen befolyása adekvát.

Inadekvátnak tekintendő ellenben a kauzális folyamat akkor, ha a testisértés következtében a sérült orvoshoz menni kénytelen és utközben egy autó kerekei alá kerül, amely halálra gázolja, mert a sebesítésnek általában nem következménye az autógázolás általi halál.

Ez az elmélet tehát csak akkor tekinti büntetőjogi értelemben okozatosnak az emberi cselekményt, ha annak következményeképpen beálló eredmény a cselekménnyel ilyen adekvát összefüggésben van, azaz az eredmény beállása a cselekmény következtében általános tapasztalat és objektív valószínűségi ítélet alapján várható, előrelátható volt. Az események adekvát lefolyásának ezek szerint két vonatkozása van. Az egyik abban nyilvánul, hogy a valóságban az adekvát, a tipiku kauzális folyamatok vannak tulsulyban az inadekvát, atipikus folyamatokkal szemben, mert maga az adekvát-inadekvát dichotonia is csak a valóságos folyamatok tapasztalásán alapul, a-

melynek során a gyakoribb kauzális folyamattípusokat tipusosnak, a folyamatot megindító tényező szempontjából adekvátoknak nevezték el.

Ennek a ténynek egyenes folyománya az adekváció mozzanatának másik vonatkozása: az adekvát folyamatok nagyobb előreláthatósága. És az adekváció tényét kétségekívül ez a szubjektív vonatkozása teszi alkalmassá arra, hogy a büntetőjogban egyáltalán bevezethető legyen. Mert ha a büntetőjogi felelősségnek nem a cselekmények következményeinek előreláthatósága volna az alapja, úgy az adekváció követelményét nem volna mihez kapcsolni a büntetőjog rendszerében. A mai büntetőjogrendszerek csak akkor vonják az egyént cselekménye alapján felelősségre, csak akkor állapítják meg bűnösségét, ha a cselekmény következtében előállott eredmény előrelátható volt, azt a tettesnek az adott körülmények között előre kellett volna látnia. Az adekvát kauzalitás követelménye a büntetőjogi szemléletben, tehát csakis, mint a bűnösség megállapítását e-

redményező segédeszköz érvényesülhet.

Az adekváció kritetiumának fennforgása tehát a büntetőjogban tehát nem a kauzalitás, hanem a bűnösség megállapításának szolgál alapul. Mint Angyal mondja: "Az adekvát okozatossági elmélet nem is okozatossági elmélet, hanem annak a kérdésnek eldöntése, vajjon a felelősség mindennemű, vagy csak bizonyos nemű kauzalitásra terjed e ki, de ekkor összecszeréli a bűnösségi értékitéletet az okozati összefüggés tényitéle-
teivel.

Ezt a teóriát is támadták. Kimutatták, hogy az adekvát teóriára is áll az amit a *conditio sine qua non* elméletre, tudniillik a szándékon túlérő eredménnyel járó bűncselekmények megítélésénél az elmélet következetes alkalmazása a jogérzéklet mélyen sértő eredményre vezet. Az adekváció ugyanis az eredmény előreláthatóságát jelenti és így ez az elmélet az okozatosság megállapítását, végeredményben a bűnösség minimális fennforgásától teszi függővé, mert hiszen

az az ítélet, hogy valamely eredmény az azt előidéző cselekménnyel adekvát viszonyban áll, már automatikusan az azt az értékelést is tartalmazza, hogy a cselekmény legalább is gondatlan volt.

Kries, az elmélet tudományos megalapozója /Über den Begriff der objektiv en Möglichkeiten und einige Anwendungen desselben c. munkájában/ a következő megfontolásokkal igyekszik törvénysértő eljárását indokolni.

A törvényhozó csak azoknál az alapbűncselekményeknél értékeli a szándékon túlerő meghatározott eredményt súlyosabban minősítő körülményként, amelyek az általános tapasztalat szerint általában alkalmasak az illető eredmény előidézésére és azzal gyakran járnak együtt, így pl. testisértés, gyújtogatás, mérgezés esetén a halált, vagy más súlyosabb és állandó természetű elváltozást. De már ugyanezt az eredményt nem kívánja súlyosabban minősítő körülményként értékelteni, ha az lopás, hamis eskü, házasságtörés következtében állt be, holott elképzel-

hető, hogy valaki egy rendkívül értékes tárgyának ellopása, vagy hűtlensége miatt öngyilkosságot követ el.

A törvény tehát csak egy olyan bűncselekményhez fűződő szándékon tulérő eredményért kívánja súlyosabban büntetni a tetteket, amely a megjelölt súlyosabb eredmény előidézésének veszélyét természeténél fogva magában rejti, azaz az alapbűncselekmény és az ahhoz fűződő szándékon tulérő eredmény között adekvát kauzális viszony áll fenn.

Ebből azonban az következik, hogy ha egy konkrét esetben meg is valósul az alapbűncselekmény elkövetése folytán a súlyosabban minősítő eredmény, de közöttük a konkrét kauzális viszony nem adekvát, úgy a törvény szellemével ellenkező az inadekvát kauzális összefüggésnek büntetőjogi értékelése. "Mert ellenkező esetben valóban rendkívüli igazságtalanság volna, ha egy könnyű testisértés okozójának beszámítanák a sértett halálát, aki orvosához menet jót szerencsét-

lenül, a tolvajnak ellenben a meglopott halálát, aki az ügyészhez siet és aközben jár szerencsétlenül, nem" mondja Kries. Az adekvát teória tehát a bűnösségi követelményt egy burkoltabb és a gyakorlat egységét veszélyeztető formában vezeti be azokba a tényálladékokba, amelyekből a törvény ezt a követelményt kizárja.

Az adekvát elmélet többi képviselői, Rohland, Tarnowski és Traeger abból indulnak ki elméletük megalapozására, hogy a szaktudományok okszemlélete eltér a filozófiai okszemlélettől és így a jogtudománynak is jogában áll, sőt kötelessége a jogilag relevans kauzális folyamatokat a strukturájának megfelelő különleges szempontból felfogni és a jelenségek jogi tekintetbevételének feltételeként a cselekmény és az eredmény között egy különleges jogi okozatossági összefüggés fennforgását megkívánni. Ez a megfontolás arra készteteti a kutatót, hogy a jog számára egy különleges jogi kauzalitás teóriát eszeljen ki, amelynek különösen az a feladata,

hogy megállapítsa, vajjon egy bizonyos emberi cselekmény oka e a beállott eredménynek /Tarnowski/.

Egyébként ez a meggondolás szükségszerűen alapja minden adekvát teóriának.

Welzel, az elmélet újabb képviselője, teóriáját a következő tételekre építi fel:

a./ az adekváció a büntetőjogilag relevans antologiai okfolyamatokban benne rejlő objektív mozzanat.

b./ az adekvát szemlélet alkalmas alapja a büntetőjogi okozatossági elméletnek és gyakorlatnak egyaránt.

c./ az adekvát okozatossági elmélet alkalmazását a tételes jog szelleme követeli meg.

Mayer német büntetőjogi tankönyvében azt mondja az adekvát elméletekről: "ezek az elméletek elhagyják a tételes törvény talaját, mert a törvény nem valami különleges, hanem csupán általános értelemben vett okozást kíván; nevezetesen képtelenek a teória hívei bebizonyítani,

hogy az ő teóriájuk ugyanazzal a hétköznapi okfogalommal dolgozik, amelyet a törvény kíván alkalmaztatni; a tudományosan nem képzett felfogás nagyon is távol van az olyan komplikált gondolatmenetektől, mint amilyenek alakjában az adekvát okozatosság az elméletben fellép, ugyancsak távol áll hát attól is, hogy ezt a gondolatmenetet öntudatlanul alkalmazza." "Az adekváció nem szükségszerű, csupán előre látott, várt, vagy óhajtott alakulása az eseményeknek, az abszolút törvényszerűségnek egy bizonytalan, szematikus vetülete az összes tényezők ismerete hijján tájékozatlan emberi intellektuson. Az adekváció tehát ex ante valószínűségszámítás, ex post pedig beszámítás: a tényleges, kauzális történés hozzámérése bizonyos tényezők ismeretétől mesterségesen megfosztott emberi intellektus következtető és idealizáló képességének eredményéhez, egy gondolatbeli okfolyamathoz. Az okozatosságot már felteszi, nem pedig megállapítja az adekvát tevékenység, amelyet ilyenformán

negligálnia abban az esetben sem lehet, ha adekvációt nem állapít meg, mert a törvény nem az adekvációt, hanem az okozatosságot tekinti a további eljárás alapjának, s az adekvát szemlélet alapját, az előreláthatóságot más alkalommal nem kívánja értékelni.

Mayer volt az első író, aki világosan felismerte és ki is merte mondani, hogy a filozófiai okfogalmat értékesítő büntetőjogi okozatossági elméletek, nem elméletek. Az a kérdés, "hogy minden okozati összefüggés, vagy pedig csak azok bizonyos alakulási módja relevans-e büntetőjogi szempontból tekintve". Állítja, hogy a büntetőjog számára minden okozati összefüggés relevans. Ez az a felfogás, amely a bírói gyakorlatát igazolja, az okozatosság teóriák szükségességét pedig tagadja.

Ugyancsak tagadja a büntetőjogi okteóriák szükségességét P. Balás Elemér /Az okozatosság büntetőjogi problematikája. Bpest. 1936./ nemrégiben megjelent könyvében.

P. Balás Elemér szerint "a jog tudománya, így a büntetőjogi dogmatika nem alkalmazhatja a kauzális szemléletet, hanem csupán a feltételezett okozati összefüggésnek -melynek megállapításával a jogi dogmatika nem foglalkozhatik- - eredményét vizsgálja a jogi, minősíthetőség szempontjából, amikor objektív jogi beszámíthatóságát kutatja, lényegileg azt kérdezve, hogy az, ami történt, embernek a műve-e. Az okozatosság elve a szellemi tudományokban nem alkalmazható, s ha alkalmazzák, az már nem a mechanikai okozatossági elv. A kauzális összefüggés megállapítása csak előmunkálat a jog alkalmazása számára, nem jogművelet, bár a tágabb értelemben vett jogalkalmazás körében történik, amennyiben szintén a bíró végzi a kauzalitás megállapítását, azonban nem jogi, hanem jogon kívül eső gyakorlati szempontok szerint. Ezen az alapon tehát mihelyt elintézettnek tekintjük az okozatosság kérdését, az első jogi tartalmu -objektív beszámítási- ítélet alkotása előtt

már kikapcsoltuk az okozatosság kérdését a jog dogmatikájából.

Eszerint a jogi dogmatika nem foglalkozhatik az okozatosság kérdésével. A büntetőjogászok közül azonban senki sem vonja kétségbe, hogy az okozati összefüggés nem közömbös a jog számára. Olyan jogrendszerben, mely nem pusztán érülethez fűzi a büntetés jogkövetkezményét, a külső világban végbemenő változásoknak jelentőségük van a jog számára." Balás szerint az okozatosság tehát végeredményben csak "eljárásjogi szempont", de az eljárás csak külső kerete e szempont érvényesülésének "mert a bíró a bizonyítékok bizonyító ereje fölött szabadon dönt". Így tehát "még az eljárásnak sem igazi -csak negatív- témája az okozatosság, mert hiszen a szakértői bizonyítás is a szabad mérlegelés körébe tartozik, úgy, hogy az eljárási jog csak fehér lapot nyújt át a bírónak az okozatosság megállapítása tekintetében".

Balás szerint az okozatosság fogalmának a

megállapítása sem a "büntetőjogi tudomány körébe tartozik, hanem a jogalkalmazásra, ugyszintén az ezt támogató -különösen az előkészítő eljárást folytató rendőri szerveket tájékoztató- büntetőjogi segédtudományokra." Az, hogy a tapasztalati tudományok eredményeit az okozati összefüggés kérdésében sem szabad a büntetőjognak figyelmen kívül hagynia -mint Metzger hirdeti- csak a jogra, mint egészre áll, de ebben a keretben csupán a jog alkalmazására, nem pedig -mint Metzger vitatja- a büntetőjog tudományára is. A büntetőjog tudományában -dogmatikában- végképen idegenül hatnak az okozatossági megfontolások, amelyek azonban -a tapasztalati tudományok eredményeit értékesítve- egészen természetesen hatnak a büntetőjogi segédtudományokban, így különösen a kriminalisztikában.

Magának az elméletnek a lényegét Honig ismertetésénél a következőkben adja meg Balás: "Az okozatosság kérdése el van döntve, mihelyt

tisztázva van, hogy a cselekmény - épügy, mint bármely más feltétel - szükséges előfeltétele volt az eredménynek. Az erre vonatkozó ítélet azonban, mely a tényleges összefüggést a cselekvés és az eredmény között megállapítja, még nem dönti el azt, vajjon ez az összefüggés jelentős-e a jogrend szempontjából is, vajjon megfelel-e a jogrend követelményeinek. A kauzális ítélethez csatlakozik, mint további önálló ítélet az objektív beszámítás kérdésének eldöntése, mely azt az értékelési kérdést tisztázza, mennyiben van jelentősége az okozati összefüggésnek a jogrend szempontjából, mégpedig a jogrendben adott mértékkal mérve. Az objektív beszámítási ítélet nem alapul a tettesnek aktuális tudásán és akarásán, hanem csak potenciális képességén, azon, hogy vajjon a tettes magatartásával - kapcsolatban a kívül eső tényezőkkel - tudott-e hatni abban az irányban, hogy az eredmény bekövetkezzék.

Az objektív beszámítási elmélet lényege te-

hát az, hogy az embert kiemeli az eredmény fel-
tételeinek sorából és az akarati összefüggés ta-
laján, de önállóan itéli meg, mennyiben lehet az
egyik, vagy másik konkrét ember cselekményének
tekinteni a konkrét történést, függetlenül az
ily egyén tudatos állásfoglalásától.

Ez a felfogás az irodalomban nem talált ked-
vező visszhangra. Tény, hogy az okszemlélet
nem a büntetőjogtudomány sajátos szemléleti mód-
ja és nem alkalmas a jog különös természetének
megragadására, s ennél fogva jogi okteória nincs
és ilyen a büntetőjog tételei között nem foglal-
hat helyet: azonban ezekben a negatív megállapo-
dásokban nem merülhet ki a büntetőjogtudomány
művelőjének feladata az okozatosság problémá-
jával szemben.

A büntetőjogtudomány feladata tehát nem me-
rül ki abban a pozitív megállapításban sem, hogy
az okfogalom megállapítása a segédtudományok fel-
adata, mert az nem a rendőri és ügyészi, de még
a bírói hatóságok feladata sem, hogy a nagyszá-

mu okozatossági elméletek között válogassanak, vagy hogy filozófiai, vagy természettudományos okfogalmat megállapítsák.

Az okfogalom megállapítása nem is jogtudomány, hanem a filozófia feladata.

A jogtudomány művelőjének hivatása abban áll, hogy rendet teremtsen a tulburjázott büntetőjogi okozatossági irodalomban és tudományos megalapozottsággal megjelölje azt az okozatossági felfogást, amely véleménye szerint egyedül helyes és amelynek alkalmazása egyedül vezethet a joggyakorlat egységére és helyes irányban való továbbfejlődésére.

F o r r á s m u n k á k :

- P. Balás Elemér: Az okozatosság büntetőjogi problematikája.
Budapest, Akadémia, 1936.
- M. von Buri : Über Kausalität und deren Verantwortung. Leipzig, 1873.
- Karl Englisch: Die Kausalität als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestände. Tübingen, 1930.
- Erich Hartmann: Das Kausalproblem im Strafrecht mit besonderer Berücksichtigung des Strafgesetzbuches. Breslau, 1900.
- E. Max Mayer : Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts.
Heidelberg, 1915.
- Angyal Pál : A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1920.
- Geiser : Das Gesetz der Ursache.
München, 1933.

